

Сучасне дослідження проблем сталого розвитку інформаційної сфери України

Концептуальні засади забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України: моногр. / Я. В. Котлярєвський, О. В. Мельников, А. М. Штангрет, Е. П. Семенюк, В. І. Воробйов; ПрАТ "Укр. наук.-дослід. ін-т спец. видів друку". — Київ: Центр учбової літератури, 2016. — 148 с.

Сучасний етап розвитку суспільства найчастіше пов'язують з інформацією як спеціальним феноменом, що лише у ХХ ст. став особливим об'єктом наукового дослідження. Вже давно інформація увійшла до першої десятки основних категорій науки нашої доби, і це глибоко закономірно: сутність глобального соціуму істотно залежить від системи інформаційних процесів, які постійно відбуваються у найрізноманітніших аспектах. Отже, увага науковців саме до інформаційної сфери аж ніяк не випадкова, актуалізація цього напрямку досліджень пов'язана із об'єктивними національними та глобальними соціально-економічними трендами. Іншою, не менш важливою, категорією є сталий розвиток, дефініціям якого присвячено низку науково-теоретичних і методичних розробок найвищого міжнародного рівня. Особливістю рецензованої колективної монографії "Концептуальні засади забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України" є те, що її створено на змістовому та семантичному перехресті цих двох важливих проблем сучасності, до того ж вона безпосередньо стосується українських реалій.

Автори книги відомі вчені: *Ярослав Вікторович Котлярєвський* — заступник директора з науково-організаційної роботи Науково-дослідного фінансового інституту ДННУ "Академія фінансового управління", д-р екон. наук, проф.; *Олександр Валерійович Мельников* — докторант Науково-дослідного фінансового інституту ДННУ "Академія фінансового управління", член науково-технічної ради при Державному комітеті телебачення і радіомовлення України, канд. техн. наук; *Андрій Михайлович Штангрет* — завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки та бухгалтерського обліку Української академії друкарства, д-р екон. наук, проф.; *Едуард Павлович Семенюк* — завідувач кафедри філософії та психології Національного лісотехнічного університету України, д-р філософ. наук, проф.; *Віталій Іванович Воробйов* — заступник директора з науково-організаційної роботи ДНУ "Велика українська енциклопедія", канд. екон. наук (інформація про авторів на момент виходу книги у світ).

У передмові до видання зазначено: "Автори дослідження ставили за мету розроблення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо управління інформаційною сферою на принципах сталого розвитку. Об'єктом дослідження обрано процес управління вітчизняною інформаційною сферою на принципах сталого розвитку; предметом дослідження є теоретико-методологічні та методичні засади удос-

коналення управління інформаційною сферою" (с. 9). Відповідно, перший розділ колективної монографії присвячено аналізу еволюції теоретико-методологічних поглядів на концепцію сталого розвитку. Варто нагадати, що її базове поняття вперше було вжито у науковій літературі ще 1980 р., а перше визначення сталого розвитку з'явилося 1987-го, тому цілком логічним видається застосовувати системний підхід до аналізу основних принципів і проміжних підсумків цього чималого шляху. До того ж варто додати, що розбудова концепції сталого розвитку велася у різних країнах світу та представниками різних (надто відмінних одна від одної) галузей наукового знання. Тому автори монографії слушно наголошують, що в основі зародження ідеї сталого розвитку суспільства перебувала потреба розв'язання глобальних проблем різного характеру. "Глобальні проблеми — це характерні для сучасного етапу розвитку людства суперечності найвищого, планетарного рівня, що відбивають найважливіші тенденції розвитку людської цивілізації" (с. 12).

Однією з таких проблем є саме онтологічний контекст інформації. "Інформації всіх видів у суспільстві настільки багато, що коли виникає потреба знайти певний її фрагмент — зробити це досить важко. Отже, проблема полягає у парадоксі: потрібної конкретної інформації (економічної, політичної, екологічної тощо) замало саме тому, що загалом її забагато. Проте без необхідної інформації не можна оптимізувати розвиток суспільства. Крім невпинного зростання потоків інформації (по експоненті), ця глобальна проблема охоплює такі аспекти, як складність і суперечливість інформаційного простору суспільства, потреба у новітніх, дедалі досконаліших інформаційних технологіях, необхідність постійного підвищення інформаційної культури особи та суспільства, шляхи вдосконалення інформаційних систем, мереж, потоків, їх структур та функцій" (с. 13). Водночас у книзі розглянуто інші глобальні проблеми людства — природно-соціальні, антропосоціальні, інтерсоціальні.

Важливо, що в монографії проаналізовано основні категорії концепції сталого розвитку — такі як система "суспільство — природа" та ресурс розвитку (при цьому увагу акцентовано на значенні головного з ресурсів суспільства — людині, але водночас відзначено виняткову роль інформації як незамінного ресурсу комунікаційних процесів соціуму). У результаті поняттєво-категоріального аналізу зроблено висновок, що "сталий розвиток — це ідеальна модель бажаного майбутнього розвитку суспільства, результат довготривалої стратегії оптимізації всієї діяльності людства та його взаємин з зовнішнім середовищем" (с. 16). Автори дослідили також якісний склад потреб людства, їх еволюцію в історії цивілізації та вплив на формування концепції сталого розвитку. Особливе значення в

цьому параграфі (1.3) мають такі поняття, як потреби біологічні та соціальні, матеріальні та духовні, споживання та виробництва (творення).

Змістовному розгляду концепції сталого розвитку сприяє і звернення авторів книги до системності суспільного життя та евристичних можливостей системного підходу. У цьому контексті наголошено на його семантичному та генетичному зв'язку з іншими загальнонауковими підходами сучасності — структурним, функціональним, інформаційним, модельним, імовірнісним. Особливу увагу приділено інформаційним передумовам та етапам формування спочатку ідеї, а потім (на її основі) й концепції сталого розвитку (с. 26—27).

Останній параграф першого розділу книги присвячено історії ідей сталого розвитку в Україні (починаючи від участі української делегації в конференції Ріо-92 і до затвердження Стратегії сталого розвитку "Україна — 2020" 2015 р.).

"Сутність та ключові параметри формування інформаційної сфери на сучасному етапі розвитку суспільства" — такою є назва другого, центрального розділу рецензованої монографії. В ньому насамперед розглянуто низку інноваційних соціально-економічних понять, уведених відомими вченими: індустріальне та постіндустріальне суспільство, інформаційне суспільство, економіка знань або заснована на знаннях. Похідними від них стали поняття: ринок інформаційної продукції та економіка інформаційної сфери. У книзі докладно проаналізовано відмінність між інформацією та інформаційною продукцією (с. 37—43). На цьому фундаменті ґрунтуються підрозділи "Розвиток інформаційної сфери України у контексті техніко-економічних укладів", "Інформаційна сфера України" та "Інформаційна сфера як економічна система". У таблиці 6 (с. 46—48) представлено періоди розвитку інформаційної сфери України від початку книгодрукування до сьогодення, а у таблиці 7 наведено їх основні характеристики.

На думку авторів, *"інформаційну сферу слід розглядати як економічну систему, до складу якої повинні бути включені такі елементи (відповідно до життєвого циклу інформаційної продукції): авторське середовище, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційні послуги, поширення (передавання) інформації та споживачі інформаційної продукції"* (с. 55). Далі зміст кожного компонентів розглянуто зокрема та в органічному зв'язку між ними, виходячи з того, що у своїй системі, якщо вони об'єднані спільною метою та відповідною програмою діяльності, інформаційна сфера становить інституціональний сектор у системі національного господарювання, що має інтегральну соціально-економічну функцію та особливий організаційно-економічний механізм її реалізації. Зокрема, розширена модель інтерпретації потоків інформаційної продукції в суспільстві (рис. 5, с. 54) охоплює такі найважливіші галузі соціального життя, як наука, техніка, освіта, виробництво, економіка. Не викликає сумніву твердження, що "кожна з підсистем інформаційної сфери має автономний характер і в той же час тісно пов'язана з іншими підсистемами" (с. 55).

У книзі також запропоновано розгалужену класифікацію видів інформації за трьома критеріями — за

носієм інформації, формою представлення та порядком доступу (рис. 3, с. 38). На основі цієї класифікації наведено коротку характеристику основних видів інформаційної продукції — друкованої, відео та аудіо тощо.

Третій розділ монографії — "Концепція забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України" — розпочинається аналізом змісту поняття *сталого розвитку інформаційної сфери*; в загальних рисах він "полягає у створенні відповідних умов для стійкого зростання виробництва інформаційної продукції, що здатне забезпечити інтереси теперішнього та майбутнього поколінь за умови забезпечення інформаційної безпеки" (с. 65). Нижче автори уточнюють, що розуміється під *інформаційною безпекою*, якими є у цій сфері інтереси громадянина, суспільства та держави.

Важливим та змістовно насиченим є параграф 3.2 — про удосконалення інституційних механізмів забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери. Інституційне середовище цієї галузі охоплює сукупність органів державної влади, які прямо або опосередковано впливають на реалізацію інформаційної політики.

У наступній частині книги (3.3) розглянуто стимулюючі фактори стійкого розвитку інформаційної сфери (йдеться про стан державного управління, інформаційну асиметрію, якість інформаційної продукції, платоспроможність населення). Водночас проаналізовано й такі стимулюючі фактори (3.4), як зміни інформаційних потреб суспільства, прибуток від реалізації інформаційної продукції, інформаційний суверенітет, впровадження електронного врядування. Цікавим є міркування вчених про механізм державного стимулювання стійкого розвитку інформаційної сфери.

У висновках порушено питання про "створення Концепції сталого розвитку інформаційної сфери України, яка б інтегрувала напрацювання з приводу розвитку національних галузей та підгалузей виробництва та розподілу інформаційних продуктів, питання забезпечення національної інформаційної безпеки та забезпечення інформаційної конкурентоспроможності у глобалізованому світі" (с. 92). Монографія містить також ґрунтовну бібліографію з розглянутих проблем та додатки, що можуть бути корисними читачеві.

Отже, автори книги порушили і розглянули низку взаємопов'язаних актуальних питань теорії та практики розвитку сучасної інформаційної сфери суспільства. Цей аналіз загалом справляє позитивне враження. Науковцям Києва та Львова вдалося підготувати цікаву працю, котра, зокрема, продовжує цикл досліджень, у межах якого видавнича та поліграфічна діяльність також розглядаються з нових позицій економічної науки і суспільної практики в умовах сьогодення.

Монографію можна рекомендувати всім, хто цікавиться проблемами сталого розвитку, інформації та інформаційної продукції, особливо ж — розвитку інформаційної сфери України як передумови гарантування національного інтелектуального суверенітету.

Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України, професор

Надійшла до редакції 5 травня 2017 року